

18
Disfertatio

Siftens

*Theoriam Mentis Humance
Revelatione Excultæ,*

Cujus

Partem V.

Consens. Max. Vener. Facult. Theolog. Aboëns.

PRÆSIDE

JACOBO BONSDORFF,

S. S. Theol. Licent. & Profesf. Reg. & Ordin.

Publico examini modeste offert

Respondens

DAVID HIPPIG,

Stipend. Ark. Nylandus.

In Aud. Phys. die XIII Jun. A. MDCCCVII.

H. A. M. S.

ABOÆ, Typis Frenckellianis.

ratione vero ad Deum, utpote benignissimum humani generis legislatorem, ejusque amorem & providentiam translata, ingenter ex infirmitate sua ac impotentia velut renasci mentem ipsam humanam, novasque indies ex uno hoc gratiosissimo veniæ adflatu ad omne virtutum sectandarum genus agere posse radices, longe testatissimum est. Verum enimvero quæ temeritas multorum inest conatibus, dignitatem humanæ naturæ sine numinis providentissimi extollendi idea, ea quoque multo infelicius ad summa Christi beneficia infringenda haud raro transfertur. Sublato autem sensu ipsius numinis, tollatur quoque non modo moralitatis ultimum, quo suffulciatur, fundamentum verum etiam summa felicitatis, quam in amore & approbatione Divina fruenda jure ponimus, idea necesse est. Referatur omnino universa hæc quæstio, de moralis nostræ naturæ perfectione & auctoritate in constituenda nostra salute, ad ipsam experientiam & historiam, cui tantopere non est adversandum. Vix enim candidus ullus inficias ibit, omne licet ex virtutis natura & interna rationis lege desumat in suis perficiendis facultatibus adjumentum, maximam tamen partem ad ultimum non pertingere honestissima sua conamina, sed in votis hæere ac imbecillitate; contra vero sensualem hanc, qua instructi sumus, naturam irrita sæpiusculæ reddere rationis præcepta, & continuis animum exponere peccandi illecebris; hincque prono fluxu alveo, rationem ipsam ærogantem in extremo versari discrimine, sitne ei a justo legum vindice quidquam sperandum aut metuendum. Neque prius quam hunc deposuerit metum, hunc agitatae mentis horrorem atque pungentem conscientiae scrupulum, impedito licebit viam virtutis incedere gressu c). Nec est quod in his animi defecti.

O

---

*) Bene & apposite STÄUOLIN in libro *Lehrbuch der Dogmatik* p. 269. "Wenn irgendwo eine Göttliche Offenbarung erwünscht und

defectibus ærumnisque ad consilia tantum nostra, sive proposita bene agendi jamjam frustrata, provocemus, pro mentis recuperanda tranquillitate; Quod male semel factum est aut prætermisissimum, non eo quidem restituitur nec tristens subterfugit memoriam nostram, quod aliam habuerimus intentionem aut in posterum melius exsequi conemur; etenim quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu, in ipsa vitiorum recurrente indies acerbitate meminisse jurabit. Quid ergo ad amplectandum solatiis loco anquiri imbecillima mens, semetipsam nullo modo ad miseriam tollendam sufficere conscia? Quid quærent mortales præsidii a legis ipsius sanctitate aut fragili virtutis tantopere migratæ voto? Frustra certe hæc sunt & alia proprio velut Marte conquista exagitatæ mentis lenimenta; quare merito extra mentem ipsam eadem reperiri, nec ultra Divinam gratiam sapere unquam posse humanum genus aut progredi, a cordatiorum omnium concludimus experientia & sensu.

Redeamus porro ad historiam hominis sive prima generis nostri & religionis incunabula, nec quidquam magis in votis fuisse cernimus bonorum omnium, quam certo quodam testimonio Divinam ut experirentur in remittendis infirmitatibus gratiam. Percurramus ingentia illa

Paga-

wahrscheinlich ist, und wenn irgendwo der Glauben an sie vertheidigt werden kann, so ist es hier; denn der Mensch ist gar zu geneigt, vor der Göttlichen Strafgerichtigkeit zu erzittern, dadurch seinem Muth zum Guten niederzuschlagen zu lassen oder auf allerley abergläubische und zweckwidrige Mittel zu gerathen, um Gott zu versöhnen, oder von der andern Seite sich Gott als ein weiches und nachsichtiges Wesen zu denken. Es wird ihm gar zu schwer, sich den Sünder zugleich als Gegenstand der Göttlichen Gnade und Strafgerichtigkeit, und diese beyden Eigenschaften Gottes in ein Sömmung zu denken."

Paganismi intervalla, quibus tot externis adminiculis, totque symbolorum generibus, sacrificiis, lustrationibus, precibus ac castigationibus innumeris, Deorum anhelare favorem mitioremque censuram, probiores in gente superstitiosa nunquam intermiserunt; frustra hæc omnia piacula & usu quodam suo exhortativo delictuta fuisse clamabimus? Verum quidem est, sacrificalem theoriam Veterum, satis jejunam dedisse ideam religionis & Numinum, utpote que non sine sanguinis cruore & adipe sacrificiorum satiari aut mitigari crederentur; mirum quoque est, quam frequenti scilicet anthropopathia, nec ea semper honesta satis, Dii gentilium adumbrentur humanis induci sensibus affectibusque, immo in ipsa calamitatum & rerum sensibilibus communione constituti; quod quidem fingere, radioris ac minus politici erat ingenii. Quin tamen omni caruisse fundamento hos mores veterum sacros censeamus, vetat nos ipsa eorundem origo & causa, quippe quia manifesto imperfectionem humanam ex altera Divinam vero gratiam ex altera parte symbolice significabant. Atque tanto minus Leviticum Judæorum cultum penitus otiosum ad meliores sensus imbuendos fuisse, fas est existimare, quanto certius constat, saniores ex hac gente, externos plerosque ritus ad piam Divinorum beneficiorum retulisse memoriam. Qui vero de vulgi & antiquarum gentium religione tantos effundere solent cachinnos, obliti ut plurimum esse videntur, quacum animi anxietate castioribus semper conflictandum fuerit, quidque carimonie receptissimæ in sinu velut gesserint suo, ad corroborandam exhilarandamve mentem accommodatum. Neque sapientiores ex ipsa philosophorum turba, quorum instar exempli eminuit Socrates, omnem e religione exterminare symbolorum usum potuere, quibus gratiam inirent Supremi, ac imbecillitatem quodammodo expiant suam. Quæ vero eorum de vera in Deum fiducia

deprehenditur summa titubatio, ridendane an condolenda? Immo ad stuporem usque cernere licet certantes secum contrario pietatis & imperfectionis, spei atque horro-
 ris sensu sagacissimos quoslibet antiquioris ævi homines; atque omnia, quæ ad numinis placandi animique, ærum-
 nis exantlati, sedandi modum excogitarunt aut pie pro-
 fessi sunt instituta, plenam non potuisse inferre scelerum
 sive expiationem sive detestationem, luce clarius est.

E tantis autem, quum felicissimo omine explicaret animos anfractibus Diva Christi doctrina mirabilisque vi-
 tæ exitus, propensissimo mox amplexabatur sinu hunc no-
 vum doctorem, hunc salutis restauratorem orbis, suamque
 non modo e terribili caligine ac vitiorum spurcissima
 tæbe, verum etiam pœnarum formidine tristissima factam
 restitutionem, Illius & vitæ & mortis exemplo retulit accep-
 tam. Neque objici merito poterit, primos ex Ethnicis Phi-
 losophis, qui Christi amplexabantur doctrinam, superstitione
 quadam aut cæca fide actos fuisse, ut potius scripta
 eorum legentibus clarum erit, eosdem, veritatis investi-
 ganda cupidissimos, præter cetera fidem extorquentia
 argumenta, in ipsa crucis doctrina tristissimam non modo
 & solennem deprehendisse novæ Religionis inauguratio-
 nem, verum etiam Divinæ gratiæ celsissimum symbolum,
 humani generis promovendæ salutis efficacissimum.

Hinc ergo moralitatem ipsam invictum suum fortiri
 posse solamen ac robur; hinc causam esse arcessendam,
 cur Divino Numini tanto cum amore confidere legibus-
 que ejus obtemperare possimus. liberius pronuntiare con-
 venit. Humani generis peccata sustulit Christus, hoc ve-
 ro est, veniam peccatorum nobis impertit & innocen-
 tissima sua obsignavit morte, quia sic disposuit Deus, &
 in

in gratiam suam redire svasit, non objurgando antea facta, sed ineffabilem suum in expungendis vitæ delictis aperiendo amorem, immo quoque futuræ vitæ rationem ac facta confirmando. Quamdiu ergo non cessant mortales, utpote sensuum fraudibus nec non pœnarum excrucianti metui subjecti, Divina misericordia, stimuli instar ad novam vitæ ferentis emendationem, jugitur indigere, atque Divina hæc de salutari Jesu morte doctrina, fide sua historica nunquam defraudari possit; tamdiu piis inhæreat mentibus, ultimum hoc esse sub ipsa, quacum indies luctetur et angimur virium debilitate, sub ipso sanctitatis incitatissimo studio, in ipsis vitæ & morum continuis periculis, immo in agone mortis salutiferum Divini amoris symbolum a). Age vero, pretiosissimam hanc posthabeas veritatem,

---

a) Non si profecto sumus, qui præcipitanti aut frivolo judicio aliorum taxamus, multo minus condemnamus contrarias sententias, in ipsa hæc nobilissima veritate dijudicanda conspicuas; neque inique negamus, multa esse in tota hac materie, per ipsam controversiam occasionem, recentiori ævo melius ac antea examinata; immo ipsis contrasentientibus acceptum referimus, quod multas otiosas jure exploserint disceptationes; Quin etiam haud refragabimur, si beneficia Christi, quæ duplicis generis, & ad redimendum, h. e. liberandum humanum genus a vitiorum imperio, & ad veniam peccatorum procurandam, fuisse, uberrima loquuntur dicta biblica, ad unum velut congerere quis voluerit caput, (quemadmodum haud paucis placuit) dummodo de ipso effectu rite constituendo convenit, riteque doceatur, mortem Christi cum remissione peccatorum aut Divinæ grætiæ commonstratione ac consecutione proxime fuisse conjunctam, seu quod idem est, doctrinam de remissione & condonatione peccatorum in ipsa salutari hæc Jesu morte conspici totam; Interim tamen, quum usu venerit, hanc aliasque veritates desultoria quadam levitate sapius infestare, nec ubi veritas ipsa lateat penitius indagare, neque analogiam naturæ plenius scrutari aut ex anfractibus suis eruere, sed uno conflictu, quod per subitanam non percipi possit mentis vagabundæ attentionem,

veritatem, qua quæso temet in vitæ tritissimis consolaberis discriminibus, post tot frustrata virtutis studia, tot vitiorum

proscribere, illudere, atque opprobrio proscindere; haud impetrare a nobis potuimus, quin nonnullis adhuc laudatam doctrinam confirmemus & in foro philosophico vindicemus animadversionibus. Abstinentum omnino esse a terminis v. g. is, rem universam male explicantibus, libenter concedimus; sed hanc vicissim expetimus cautionem modestiamque, ne clarissimas & fere axiomaticeas locutiones sive sententias ad longe alium distorqueant alii sensum, quam verba per se fundunt. Quis enim est, quin ubi de remissione ac venia peccatorum sermo sit, Divinam gratiam in pœna condonanda conspicuam ex sensu communi mox cogitet; quis ulteriorem anxie postulabit explicationem verborum: Christum mortuum esse pro peccatoribus, aut liberasse nosmet a pœnarum metu aut conciliasse eum Deo, ceter. quibus palam est indicari, consummatissimam nobis per Christum contigisse spem impunitatis? Atque iniquum est, hos qui in morte Christi causam hujus veniæ quærendam defendunt, accusare, quod piam quamdam ignaviam alant & male securos reddant homines; hoc enim non valet, nisi de his, qui sinistre intelligunt ac depravant sententiam, quæ recte capta & exposita, vel eo ipso, quod simul phantasiam occupat, magnam omnino vim habet vivum quemdam horrorem vitii, serium ac sollicitum recti studium, animis incutiendi? verbis utimur Cel. HENKE in Lineam. Institut. fid. Christianæ, atque NIEMEYER in Handb. f. Chr. Rel. Leh. §. 195. *Warum sollte man diese Beruhigung dem abstreiten, der lieber annimt, dass das Ganze eine sinnliche bedeutungsvolle Erklärung der Gottheit sey; dass sie zwar das Böse, ihrer Gerechtigkeit halber, nicht ungestraft lassen könne, sondern irgendwo strafen müsse, dabey aber ihrer Güte nach doch geneigt sey den Sünder zu begnadigen?* Ceterum quum ipsius Christi vitam nobis exemplo propositam esse nemo non ingenue fateatur, quidni mortem ejus exempli loco itidem recolamus constitutam? Quem, per doctrinam exactissimam uberrime satis & sub vita beneficentissima, constat Divinam nobis impertiisse cœlestis Patris gratiam, jusque sibi a Deo devolutum habuisse, peccatis recipiscensibus remittendi, eundem sub agone ipsius mortis tanquam Divinæ misericordiæ testem vindicemque non amplecteremur? Neque aliam multo pristini temporis miseram conditionem ab hodie-

vitiorum sive errorum acerbissima vulnera, post præcipitanti affectuum refluxum, sub tanta animi indies gliscente impotentia, atque sub sensuum innumera & diuturna, quacum conflictandum est, fragilitate. Agant igitur secum mortales, agant philosophi candidius, & ad immensam Dei bonitatem pro mentis consequenda pace referant gradum; amplexari eam ne vereantur infallibili sub testimonio ac optime in sensus incurrente symbolo. Pervagantur universam naturam, scrutentur occultissimos animi recessus, nec parcant falsis quibuscunque aut præconcepitis opinionibus, quas forte invenerint. Sed hic tamen atque illic divaganti occurfabunt menti Divina illa fideque omnem extorquentia effata, Christum, hunc Divinæ præsentia testem atque salutis vindicem, hunc solennem & omnium festivitatem a Deo ipso pronuntiatum futuri ævi judicem in signum amoris Dei ineffabilis mortuum contestantia. Amici cujuscunque aut benefactoris non spernimus solamina, quibus vacillantem erigere animum & ad optimi patris excolendam reducere studeat gratiam; qui ergo convenit celsissimo Christi testimonio hanc summam gratuita condonationis, quam tanta miracula, tot argumentorum pondera, tamque clarissima ejus verba sponte nobis faciunt, derogare fidem? Plura vero de ipsis his effatis Christi & Apostolorum, ut quoque de modo ipso, quo per mortem ejus remissionem nanciscimur peccatorum, differere prohibet præsentis instituti ratio *b*).

§. XIV.

---

n̄ illius indigentia fuisse, patet; quare nec Christi immortalia merita tantum ad Judæos Ethnicosque restringere, ut nuperrime conjecturam exhibuit LÖEFLER, sed ad totum humanum genus, quantum ejus notitiam capere homines possint, extendere fas est.

- b) Qui nomina & auctoritates contopere quærunt, aut iis subsistere solent, adeant novissimam collectionem Henkianam Part. 2, Art. 6.

§. XIV.

Universam igitur Religionem fastigium suum in Christi doctrina & morte attigisse ex antea allatis patet. Propius jam ipsam morum Christianorum theoriam, unde moralitatem omnem perficere oportet, ejusque, exactissimam e revelatione oriundam dignitatem, certitudinem atque auctoritatem explicabimus. Est hæc ipsa salutis restituendæ & applicandæ theoria s. ordo, quem multi quidem a morum doctrina divellere conati sunt, alii vero simplicissimum atque primævum secuti tractandi modum, indivulso nexu non tam cohærere quam potius in ipsa moralitate situm esse jure censuerunt. Quoties enim ad emendandam vitam sive poenitentiam agendam per ipsam religionis nostræ theoriam excitamur, toties animi nostri sensus ac mores in censum veniant necesse est; immo difficile est perspectu, quomodo e peccatorum infelicissimo habitu renasci atque Divina per Christum promulgata beneficia amplecti possimus, nisi animus ipse cum suis sensibus ac moribus ad hoc saluberrimum consilium totus fuerit institutus a).

Duplicem

Der nächste Zweck des Todes Jesu, von SCHLEGEL, & elegantissima scripta, SCHWARZ über d. Tod Jesu als wesentliches Stück seines wohlthätigen Plans; STAUDLIN Progr. de consilio mortis Jesu; THIEFTHRUNK Dilucidationes ad Theor. Rel. Christ. partem; ANON. Skizze einer Gesch. d. Menschen-Religion; JERUSALEM nachgelass. Schrift. I B.; FLATT von d. Veröhnung Gottes & G. FR. SEILER üb. vergebung der Sünden u. begnadigung durch Christum.

*) Sunt quidem multa, quæ pro tuendo discrimine Theoreticæ & Practicæ Religionis afferri soleant, imprimis quæ ex ipsa veritate tum sive præceptorum ingenti deductuntur mole. Verum enimvero male hinc colligitur, ea seceranda in systemate esse, quæ per natu-

Duplicem vero nobis præscripsit gratiosissimum Numen salutis ac morum, nimirum & restituendorum & perficiendum ordinem, illum ad deponendos peccati & infirmitatis quoscuque lentus, omnemque debellandam vitiorum, a sensuali nostra natura enutritam, vim; hunc vero ad ejusmodi induendum animi habitum, qui ad perfectissimum Servatoris exemplum effectus, cum Divina conspirat sanctitate & ex amore incitatissimo, veluti scaturigine, ad omnium officiorum pronus fertur exercitium; quamquam vero hanc brevissimam indicaverit animo humano corrigendo ac perficiendo viam ipse Christus, quod ex frequenti ejus ad pœnitentiam & fidem facta cohortatione palam est, longum tamen & per totum vitæ nostræ curriculum exacte non emendandum hoc moralitatis esse spatium, itidem constat. Quanta enim est miseræ & imperfectiōnis humanæ, quanta sensualis naturæ supereminens vis ad omnia, non modo rationis verum etiam Divinæ gratiæ, eludenda frustrandaque incitamenta; quanta vitium mentis hebetatio, quantus langvor in veritate religionis adsequenda, immo quanta libertatis per pravam institutio-

P
nem

ram suam intime coherent. Etenim quæ agenda sunt etiam credere nos oportet, & quæ credere Divina institutio svadet, ea imment in vim habent in vitam nostram universam. Atque ipse legum Divinarum complexus, unde haurien us est, quam ex morum doctrina? Quod enim ex instituto Divino normæ inst r præscriptum est, id quidem aperte religionis efficit theoriam, quia continua est Divinæ legis, officiorum & morum christianorum mutua rel tio. Quin immo multam incommodi hoc separatim religionem & morum doctrin m tractandi genus peperisse, in aprico est. Temere enim abruptur filum tractationis, quando in doctrina sanctitatis Christianæ (quæ tamen eadem est cum practica religione) generalissima tantum adferunt, specialiora præcepta ad aliud quasi relegentes forum, aut omnino omnem de emend tione morali doctrinam e dogmatic religione proferibunt, ut nuperrime STRAUD- LIN in suo: Lehrbuech d. Dogmatik.

nem & exempla sæpius oborta perturbatio! Retardato igitur gressu ad moralitatem procedere, nec unquam ad summum perfici culmen humanam posse mentem, tristis quidem est atque indubitata experientia; at vero cum mirabilia religionis nostræ perpendimus fata, consilium indolemque, continuos quoque ejus ad morum emendationem facile invenimus progressus, spemque haud exiguam adprehendere nobis datur, fore, ut ex initiis hisque jactis per Divinam Gratiam fundamentis olim, in perfectiori longius vita, intemeratum exoriatur moralis perfectionis robur. Vanitatis utique esset summæ, hunc ascendere velle virtutis felicitatisque gradum, reprimeredo velut sive pernegando animi ipsius infirmitatem, qua probe cognita vires omnes animi probe explicabuntur.

Restitutionem vero mentis, utpote primum in ordine salutis momentum, omnem involvere pravitatis agnitionem, horrorem & damni reparationem, sine qua nemo ad meliorem morum statum reduci, nec ulla moralitas obtinere locum potest, in propatulo est. Cui theoriæ summopere necessariæ dignitatem omnem Christi religione allatam esse, tacente prorsus & tricis innexa, quin immo tenebris obvoluta omni antiquiorum philosophorum industria, ex ipsa hominis historia uberrime patet. Recognoscamus enim fluctuantia illa de vera actionum & humanæ naturæ indole iudicia, exilia virtutum encomia, contra vero, vitiorum fere omnis generis splendidissima nomina laudesque, in ipsa religione contemptum Deorum, fastum Catonis humanitati ipsi e diametro repugnantem, ebrietatem, lasciviam, celestos amores, luxum, in muliebrem sexum prorsus inauditam crudelitatem, in infantes, feros atque devictas gentes barbarum sæviendi genus, autocheitiam, infanticidia, pravam mentiendi consuetudinem viro honesto non prorsus indignam

repu-

reputatam; cogitemus crudelitatem non modo in brutis animantibus, verum quam maxime in ipsis hominibus vilioris fortis tractandis, quos in ludis gladiatoriiis, horrendis hinc spectaculis privatim ac publice institutis, inhumaniter & bestiarum more ad cruentam damnarunt eadem, voluptatis quippe causa, nobiliores ac potentiores; ceteraque ejus generis ne anda vitia cogitemus toties inter philosophos ipsos, in foro, in templis atque palatiis, virtutum sub nomine resonuisse, immo ad usum venisse tristissimum; pudicitiam vero & castitatem, misericordiam, pietatem & quæ cetera sunt, ad muliebrem relata fuisse infirmitatem; Quis talia in scriptis antiquorum legens atque relegens non horret, quis temperet se a lacrimis? Expectandumne erat ipso sub florentissimo ævo Alexandri Magni, Augusti sive cujuscumque alius, ut mores hi depravati ad primævam suam restituerentur dignitatem, quum contrariis conatibus ad cælum ipsum efferrentur tot conturbatæ mentis deliria, atque sacerdotum ipsorum officium non haberetur, instruere plebem de vera virtute sectanda, sed superstitiosis tantummodo insistere carimoniis. Non tamen parca solet esse ethnicomania hodierna in conquirendis antiquæ religionis laudibus; & ut verum fateamur, sunt omnino hic atque ibi philosophorum in scriptis dispersa verioris semina moralitatis, imprimis ubi de amore in patriam, pietate, fortitudine, justitia, beneficentia, amicitia, continentia, aliisque domesticis agatur vitæ rationibus; ad sensuum tamen omnem detegendam atque debellandam fraudem, ad compescendam universam depravationem, parvam omnino immo nullam contulerunt symbolam. Sunt quidem egregia Senecæ aliorumque monita: "initium est salutis notitia peccati, nam qui peccare se nescit, corrigi non vult" *b)*, sed ad usum

P 2

ipsum

---

b) Dubium tamen est, quid & quantum non modo Seneca verum

ipsum cum devolvantur, et miserum cum pravissimis libidinibus conflictum, continuum inter Atheismum & superstitionem fluxum, & publica delubra Bacchi, Cereris, Dianæ & Veneris foedissimis consecrata voluptatibus, quas omnes digne profligavit Christiana morum doctrina, quam tanto ardentius adoptabant omnes saniores, quo magis hoc ipsum in votis jam omnium erat.

Certitudinem quoque & perspicuitatem omnem fortiantur hæc præcepta non modo e Divina auctoritate, verum etiam eorundem analogia cum ratione; qua per felicissimam revelationis ansam reviviscente, admirandum fuit cernere, flagrantissima humani generis scelera obmutescere, supinam idololatriam, superstitionem, servitutem, humana sacrificia & crudelitatem ceteraque e finibus Christiani orbis prorsus exterminata. Quæ ingens mirabilisque morum permutatio, brevi tempore summoque cum successu peracta, factis sit documento, eam alii non deberi origini quam religioni Christi, antiquam gentilium superstitionem ac depravationem fortiter, sed sine armis aut fraudibus, publice sed omni cum moderatione, oppugnantem, evertenti. Neque quisquam objiciat, adhucdum in politioribus nonnullis civitatibus non omnem proscriptam esse inhumanitatem, bellaque religiosa multoties orbem vexasse christianum. Hæc enim omnia aperte repugnare

etiam ceteri ex ævo Christiano Philosophi gentilium sua, ex purissimo Religionis Christianæ fonte irrigaverint arva. Concedamus oportet, plerosque nondum Apostolica scripta oculis usurpasse suis, interim tamen negari nequit, ex frequenti consortione aut ipsum per famam, multa in Philosophi in gentilium maxime Stoicorum, illata ex præceptis Christianis fuisse, & ut verbis BRUCKERI in *Instit. Hist. Phil.* utamur "haud pauca Christianorum præcepta imiti sunt, ita tamen, ut mutato sensu salva maneret Stoici Systematis integritas. Cfr. tamen quæ sagacissimus SCHRÖECK observavit in suo *Kirch. Gesch.* P. 3. p. 76 sequ.

gnare religioni nostræ, neminem latere poterit, qui præconceptis non fascinatus opinionibus religionis naturam & fata vel levius indagare voluerit. Quum vero ad angustiam velut redacti videantur, qui Christi nomen indignius ferre solent, summam hanc ex revelata religione mutuatam lucem de vera animi humani emendatione, gentilismo interre non dubitarunt, quemadmodum Julianus quondam Imperator *c)*; quod satis superque indicio sit, eos omnes in confesso habuisse, veram generis nostri restitutionem ad religionem non minus quam nominatim Christi doctrinam pertinere, quamquam insulse, & refragante universa historia, sciscant Christum Apostolosque ejus ex ipsis Gentilismi fontibus multa immo omnia hausisse, aut saltem cum iis communia habuisse. Neque satis mirari possumus nonnullos in comparandis antiquorum philosophorum & Christianismi præceptis moralibus leviter ita materiem suam tractasse, ut colligerent, nihil fere novi per Christum in morum illatum fuisse circulum, quod ab antiquis non antea jam tactum fuerit *d)*. Sic ergo, (ut morum & virtutis heic prætermittamus theoriam) summam simplicitatem veritatis non assecuti sunt, qua Divinus humani generis restaurator ad puritatem mentis ab omnibus non modo vitiis sed quoque pravis affectibus desideriiis, sensibus ac cogitatis, ad odium peccati cujuscunque generis continuum excitabat & consummatissimo suo comprobabat exemplo; supersederunt animadvertere, perspi-

c) Cfr omnino SCHRÖECK Kirchen-Geschichte, P. 6 p. 289 sequ.

d) Quod si vel maxime meliora in gente sua docuerint Philosophi, Solon & Bias in Græciâ, Tullius in Italiâ, Confucius in China & Anach-rhis in Schythiâ, cet. sparsa tamen ea omnia erant, immensis obruta dubiis & omni auctoritate destituta; unde jure inferimus, doctrinam morum iis fuisse admodum mancam.

perspicuam hanc Christi præceptionem ex sublimi ejus pependisse natura, qua legum Divinarum æque ac perfectionum certissimam ipse habuit ideam, e nulla aliorum derivatam institutione, quum e contrario ipsi antiqui philosophi ne quidem tangerent, sed alto supercilio hoc spernerent moralitatis veræ principium, in emendatione mentis positum, quo spreto & neglecto ut fontes ipsos moralitatis sibi & generi humano occluderent necesse erat; nulla enim virtus ad perfectionem quandam promoveri unquam absque infirmitatis, & modestiæ sensu poterit. Nec est quod quisquam inferat, Deum utpote sanctissimum Creatorem legibus suis non potuisse alium dare habitum, quam qui ad absolutam naturarum intelligentium ferat perfectionem, omnemque respuat restitutionis modum; quasi Deo indignum esset, mentem humanam, erroribus vitiisque inquinatam, in veritatis virtutisque retroflectere semitam? Quis vero est, qui experientiam ipsam malorum non videat summi Numinis sub moderamine ad incrementum tendere moralis nostræ naturæ, adeoque modestiam ipsam & respiscendi studium, tot animum flectentibus rationibus, initium veræ moralitatis constituere.

Superest ut demonstramus, hanc acerrimam tristissimamque cum sensualitate vitiosa pugnam, hunc continuum horrorem, hunc nisum omnem superandi imbecillitatem, summam inde sortiri efficaciam in emendanda humana mente, quod auctoritate nitatur Divina & optimo concentu cum idea Divinæ majestatis congruat, quæ ipsa nihil agere aut promovere potest, quod sanctum non sit, nec bonitatem suam per Christum promulgatam mentis persuadere debeat, nisi eadem cum recipiscendi studio sincero fuerit conjuncta. Hujus vero præcepti auctoritas latet in ipsa Divina voluntate, quam de novo promulgavit Christus. Et quamquam facile dabimus, doctrinam
ipsam

ipsam Christi omnemque moralitatem ex internis ejus criteriis atque analogia cum humana natura ejusque indigentia potissimum definiri; dabunt tamen nobis vicissim philosophicæ religionis s. rationalismi fautores, fidem externam æque necessariam esse, hancque niti Divina Christi missione, miraculorum obsignata pondere. Hoc vero ipsum est, quod scrupulos, ubi nulli tamen sunt, movere solet nonnullis, quando præceptorum Christi moralium obligandi vim ex Divina ejus repetimus dignitate; quasi certum non sit, moralitatem in universum omnem ex Divina derivandam esse auctoritate, & quasi studium Deo placendi alias haberet causas, quam Dei supremi voluntatem. Ut vero primum hoc concedatur, quod iniquum esset non concedere, vitæ totius restitutionem & pietatem, utpote a Deo ipso nobis præscriptam & rationi nostræ analogam, ad Deum velut fontem ac causam redire; ita etiam ad intelligendum facile est, Christum Dei nomine & auctoritate jubentem omni veneratione & fide prosequendum esse. Qui vero huic fidei & auctoritati pervicacius reclamant, inficere plebeculæ eandem reservantes, novam vero sibimetipsis lucem ex ingenii humani absoluta autonomia repetentes, nae illi quidem omnem religionis subvertere dignitatem putandi sunt e).

Positis

e) Ueberioris quamquam indaginis sit, recentissima resumere ac censura perstringere, non Deistarum quidem aut hostium Christiani nominis, sed Theologorum, quos nominare non opus, placita, quibus præcipitanti fœtis judicio ponunt, "revelat in morum doctrinam contradictionem esse," adeoque nihil argumenti pro practica Christi religione ab ejus supernaturalibus eventibus fœtisque defumi posse, breviter tamen rem ex nostra sententia expediemus; Quod si jam certam esset, quod postularet, certam de Jesu doctrinam perversionem, miraculis ejus niti non posse, eodem jure statueret quis omnem morum doctrinam, ex aliorum institutione hauriam, contradictionem involvere & superfluum esse, immo falsam;

Positis vero hiſce de morum reſtitutione momentis, proum erit de eorundem perfectione & continuo incremento

quid enim eſt, quod homo, ſan ratione gaudens, proprio non aſſequi poſſit Marte? An quiſquam ſuam nobis faciet argendo, reuelationem moralitatis virtutiſque per ſe indignam eſſe Deo, quoniam indigentia humani generis id manifeſto poſtulauerit? An inſentia humani animi carere hoc poterit modo ad virtutiſ pleniffimam perueniendi metam? Sic vel maxime hæc ipſa morum theoria rationis principiis an loga; ſummum tamen robur aliudene ſuuet, quam ex eo, qui ſolus ac primus eundem ab erroribus ambagibusque vindicabit? Annon poſſibile fuit aut probabile, providentiam ipſam Divinam per reuelationem h. e. propiorem inſtitutionem id effeciſſe & procurariſſe, ut evidentiora, promtiora & efficaciora fierent præcepta, in quibus hæſerint ſagaciſſimi dudum viri. Sed mirum eſt, quam præpoſtere multi iudicandi omnem antevertant ordinem, ubi religionis Chriſtiane agatur cauſa. Primum enim, in omnibus aliis cauſis (quidni in hæc cauſa) erit, de ipſo facto inquirere; poſterius de modo et jure. Qui aliſter iudicant, ſumma in iſ miſceant neceſſe eſt. Ad illud quod attinet ſive de facto, nemo quidem negabit, virtutiſ ideam & practicam ejus formam univerſam implicitè in prorfus & ſpinofiſ innexam diſceptationibus ævo antechriſtiano, in lucem vero per Chriſtum reapſe productam, fuiſſe. Nec antea quàm in hoc certiffimis renuntiatum everſumque fuerit teſtimoniis, de jure & modo convenit præcipere, reuelationem omnem in morum doctrina ſuperſuam eſſe, aut rationiſ contrariam dignitati. In facto omnino eſt & factis omnium calculis approbatum, qui propius hiftoriam conſulere voluerunt, moralitatem per Chriſti ſublimem doctrinam fuiſſe reſtitutam, tacentibus ceteris omnibus ex antiquo ævo; Cur ergo modus ipſe, qui nullus alius eſſe potuit quam ſupranaturalis, pertinaciter torquendus contra hiftoriam erit? Idem quoque in ipſis argumentis pro ſupernaturali hujus religionis auctoritate adferri ſolitiſ, tenendum. Fruſtra enim miraculorum & vaticiniſ poſſibilitas apodicticis quibusdam decretis philoſophorum infringitur, antequam evictum ſit, utrum vere facta ſint & innotuerint, nec ne. Qui vero certitudinem omnem hiftoricam evertere ſatagunt eo, quod poſſibilitatem eventuum, de quibus tamen nemo tum temporis dubitabat, nec conjurata hoſtium manus quidquam contra proferre potuit, infrin-